

Joaquim Arenas i Sampera ens acosta Joan Triadú (i II)

David Pagès

Homenatge en el IEC (Joan Triadú, pedagog)

L'any commemoratiu que es dedica a Joan Triadú resulta fructífer...

El fruit que m'agradaria obtenir d'aquesta commemoració és ambiciós. D'una banda, ha de ser un espai per a la memòria del personatge que va ser per a la cultura i la llengua catalanes en circumstàncies duríssimes de repressió; és a dir, recordar-lo com un estudiós de la llengua, un crític literari qualificat, un activista cultural que, posant-se en perill, no va renunciar mai a treballar per difondre la qualitat de la llengua i preservar-la, i com un grandíssim pedagog que ha deixat un valuós llegat escolar i literari. D'altra banda, voldria que aquest Any Triadú servís per a animar els joves, els professionals de l'ensenyament i, sobretot, els polítics a reprendre el camí iniciat amb l'autonomia, d'impuls a l'escola catalana, per a poder salvar la llengua de la seva lenta substitució, i fer-ho ara quan sembla que s'albira un horitzó de major llibertat cap a la independència, la qual no tindria cap sentit si en el camí perdéssim la llengua, és a dir, la identitat.

Vostè el va conèixer bé. Surt citat diferents cops en les *Memòries d'un segle d'or*. Si hagués de definir-lo amb tres adjectius, quins utilitzaria?

Per a mi fou un honor que em cités en les seves memòries, i també em va fer molta il·lusió que ell triés una foto de tots dos sortint de l'església de Cantonigròs per a il·lustrar l'edició del seu llibre *Textos i pretextos*.

La meva definició de Joan Triadú es resumeix dient que fou un home bo, un patriota en majúscules i, finalment, una persona compromesa obstinadament amb el país, la llengua i l'escola.

Ell era un d'aquells homes que tenen passió per la globalitat i per les coses ben fetes. Excel·lí en camps diversos. Creu que l'època i la societat actuals els afavoreixen, aquests tipus de perfils renaixentistes?

En efecte, pensar en Joan Triadú és pensar en un home del Renaixement; és a dir, en algú que excel·leix en moltes disciplines, i ell, tot allò que va fer, ho va fer amb molta qualitat. A nivell personal, Triadú va ser un home de pedra picada, obstinat, treballador incansable que, valent-se d'una voluntat fèrria fruit d'una convicció profunda, va orientar la seva vida i producció a l'enaltiment del seu país en els anys més foscos de la seva història. La fidelitat que va mostrar és el resultat del convenciment que la llengua i l'educació ens han de fer lliures, com a poble i, encara més, com a persones. Desgraciadament, avui hi ha pocs perfils ciutadans, polítics o professionals de la seva categoria. Vivim en un món en què tot es ràpid, sovint superficial, i això, que s'anomena liquiditat del temps, no afavoreix l'existència de persones tan preparades i polivalents. Tanmateix, jo confio que a Catalunya encara hi ha estudiosos i activistes, gent compromesa, que obriran camins cap a un nou renaixement, que faran compatible amb la globalitat.

A setze anys, Triadú obtingué el títol de professor de català i començà a exercir de mestre. Estem parlant de l'any 1938. La prova de llengua la hi va signar el mateix Pompeu Fabra. La precocitat deu ser això...

La precocitat del senyor Triadú li va venir de les seves ganes de conèixer, de la necessitat de servir i de la capacitat de no quedar-se per a ell mateix les seves innovacions en el camp de la cultura, de la llengua o de la pedagogia. Ho va voler compartir tot aplicant la màxima antiga: *Contemplata aliis tradere*, és a dir, allò

que saps, transmet-ho als altres. És cert que l'any 1938 va començar a exercir de mestre i que només tenia setze anys, fet que per cert es va produir a Granollers en plena guerra civil. Quan ell ho recordava, els ulls li brillaven d'una forma especial i deia que els nens que va trobar en aquella escola eren fills de refugiats que parlaven castellà i que ell va parlar-los en català, per primera vegada, sense saber que estava aplicant la immersió de forma intuïtiva i per lògica, molt abans que fos coneguda com a tècnica pedagògica eficaç per a l'ensenyament precoç de llengües.

En les seves memòries, Triadú defensa que el xx fou un «segle d'or» per a la cultura catalana...

Sempre es va mostrar admirador de Pompeu Fabra, i li dolia que es volgués retocar la seva obra o esmenar-la, de forma lleugera. Considerava que els estudis de mestre Fabra van fixar el català modern, i aquesta obra era la més important feta a favor de la llengua catalana, en tota la seva història. Pel que fa a la pedagogia, certament, des de principis del segle xx es va produir una evolució altament positiva per a les escoles de Catalunya, que s'emmirallaven en les experiències innovadores d'Europa —Montessori, Decroly, Herbart—, conegudes i imitades pels mestres catalans de la primera meitat del segle. Dissortadament el triomf de la rebel·lió militar del 36 va destrossar aquell esperit i va aturar aquella dinàmica d'escola nova. A partir del 1978, amb la Generalitat provisional i el nou Estatut d'Autonomia, es va poder reprendre la tradició catalana d'educació i aplicar un model català que ha estat admirat arreu. Cal dir que els grans agents d'aquesta innovació i d'aquest model van ser els mestres i professors. Tanmateix, el govern de Catalunya, sota la presidència de Jordi Pujol, practicava una governança en què la catalanitat era la base, l'eix inspirador de tota l'acció de govern en l'àmbit escolar.

Triadú es definia com un optimista preocupat.

L'optimisme no el va perdre mai, tot i haver viscut els anys més negres per a la cultura i per a la llengua. Mai no es va considerar vençut. Tampoc no formava part dels qui van renunciar a somiar. Ell va ser resilient, va viure discretament, però activament, la repressió i sempre va lluitar per tornar a «ser». Sempre va creure que ens en sortiríem. I ens en vam sortir. Justament d'aquesta capacitat de sentir-se membre actiu d'un poble que, com diu la cançó, «no vol morir», va treure la força per a viure una vida al servei de la llengua, de la cultura i de l'educació, en uns anys de por i de desercions, però també de gran esperança per a ell, que ens va saber transmetre als seus col·laboradors.

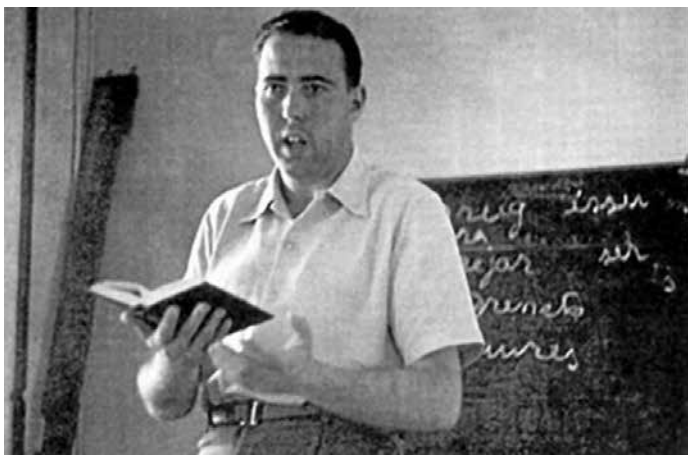
Joan Triadú al despatx. (Fotografia: fons de la família Triadú)

I vostè? Com es defineix, des de l'estat d'ànim, en qüestions de país, llengua, cultura...?

No puc ser optimista, perquè la llengua i la cultura del nostre país sembla que no interessin gaire a molts dels nostres actuals polítics, tot i que no ho manifesten clarament. Es mira massa cap a Madrid. La llengua, lluny de ser considerada el tresor de la nostra identitat, allò que ens fa ser i que ens diferencia com a poble i que és la clau de la nostra llibertat, és menystinguda i vexada contínuament i a desdir per alguns que diuen fer una política catalanista i d'esquerres. Certament, no he viscut, tant com Triadú, els temps foscos del primer franquisme —jo era un nen—, però vaig veure el gran avenç que vàrem fer en l'inici de la democràcia i de l'autonomia. Després, l'empenta ha anat cedint i ara estic decebut, tot i que, prenent com a exemple en Joan Triadú, mai no perdré l'esperança de vèncer.

Quan algú li diu que arreu dels Països Catalans baixa el percentatge de catalanoparlants i que la qüestió s'accentua en els joves, vostè què li respon?

He de dir que és cert, i afegir que no són els joves els responsables que això passi. Els responsables són diversos. En primer lloc, les contínues interferències de l'Estat espanyol respecte a tot el que sembla anar contra la seva unitat —la llengua, expressió de la nostra manera de ser diferent i diversa, els fa nosa—; també n'és responsable el cofoisme en què s'ha instal·lat la Generalitat i, encara, en som responsables tots els qui hem permès que a l'escola no es transmeti la consciència lingüística que el català, si no l'usem, morirà. També cal ressaltar que la Catalunya Gran, la que comparteix història i té el català com a llengua comuna, s'ha volgut dinamitar amb la Constitució del 1978, en la qual s'impedeixen les federacions d'autonomies, i això es va fer per a nosaltres. Trencar Catalunya en diverses comunitats autònomes, sense possibilitats de relacionar-se políticament i culturalment, va ser la solució que han aplicat i, alhora, la més favorable al posicionament hegemònic de Castella.

Joan Triadú a classe. (Fotografia: fons de la família Triadú)

Què caldria fer per a construir més ponts i teixir més connexions entre els diferents territoris de parla catalana amb vista a fomentar l'ús de la llengua?

Malgrat l'entrebanc posat en la Constitució, hi ha persones i institucions que tenen clar quina és l'extensió d'aquest subjecte de dret que són els Països Catalans. D'aquí l'existència en la societat civil d'una sèrie d'iniciatives que han creat *de facto* un espai social on som tots els Països Catalans. Aquí cal recordar la feina feta per Òmnium Cultural, Acció Cultural del País Valencià, l'Obra Cultural Balear, la Plataforma per la Llengua i tantes altres. Cal dir que sempre troben un obstacle a vèncer per a desenvolupar degudament les seves activitats culturals o polítiques, atès que qui té la capacitat econòmica per a protegir-les o impulsar-les és l'Estat espanyol, que no és generós i reté els recursos que ens correspondrien per a mantenir una cultura catalana potent i vigorosa.

Què li diria, a un jove que li digués que «el català no mola»?

Li diria que no «mola» allò que no es coneix i que no et fas teu. No es tracta de si «mola» o no; es tracta que l'alumne disposi de la competència lingüística en català suficient —no sols passiva— i tan eficient com la té en castellà, que li permeti usar aquesta llengua amb naturalitat i fluïdesa amb els seus col·legues i amb el seu entorn social. També es tracta de fer-los persones amb una educació completa, tal com correspon als ciutadans d'aquest país.

Faci una valoració de l'ensenyament de la llengua fora del Principat.

A cada una de les divisions administratives en les quals han trossejat els Països Catalans s'ha fet el que s'ha pogut, mai el que era necessari, sempre

per l'aportació de la gent i amb nuls o pocs recursos públics. Tanmateix, encara resta molt per fer en cada territori. No hi ha prou consciència de la unitat nacional que suposa la realitat dels Països Catalans, que sempre queda amagada sota una altra unitat artificial, l'espanyola. Valoro molt positivament certs projectes fets a les Illes o al País Valencià i també allò que, en els anys noranta, es va impulsar des del Principat per a fer a la Catalunya Nord, a la Franja i a l'Alguer, encara que sempre foren iniciatives llunys de la normalitat.

Vostè ha tingut una relació molt especial amb l'Alguer...

Aquesta és una altra pregunta que m'obliga a explicar en poques paraules una relació llarga amb l'Alguer, el país català més petit. Jo vaig conèixer l'Alguer per en Pere Català i Roca, que em va presentar mossèn Manunta, un prevere alguerès preocupat per com s'estava morint la llengua en aquella ciutat. Em venien a demanar col·laboració, atesa la meua dedicació professional a la recuperació del català a les escoles del Principat. En Joan Triadú, quan ho va saber, em va animar a involucrar-me en aquella realitat, tal com sempre havia fet amb els projectes de recuperació de la llengua que m'havien proposat.

La seva participació en la recuperació de la llengua va ser intensíssima...

Mentre hi vaig col·laborar, hi vàrem treballar molt. D'aquest treball en són fruit Òmnium Cultural de l'Alguer, el Centre de Recursos Maria Montessori, les Escoles d'Estiu per a mestres, el punt de suport de la Universitat Oberta de Catalunya... i es va promoure l'elaboració —i posterior aprovació per part de l'IEC— del «model estàndard d'àmbit restringit de l'alguerès», fet per Luca Scala. De fet, es va produir una època d'or per al català de l'Alguer i les seves tradicions culturals durant el mandat del síndic Antonio Baldino, que va permetre'ns, recolzats pel municipi, d'endegar el

Família Triadú (Cantonigròs). (Fotografia: fons de la família Triadú)

Projecte Palomba de classes d'alguerès a les escoles. No tot el que vam arribar a fer ha fructificat, però, de tant en tant es palesa que, allà on se sembla molt, sempre s'hi recull algun fruit. I a l'Alguer encara s'hi detecten resultats.

Què diria als nouvinguts perquè usessin la llengua catalana en la vida quotidiana?

No crec que es tracti de parlar gaire: amb poques paraules i molts fets s'aconsegueix més. Avui els nouvinguts no poden percebre que el català és una llengua imprescindible per a viure a Catalunya, perquè, contràriament al que jo voldria, aquí s'hi pot viure en castellà perfectament. Tampoc no poden adonar-se que, si tots els ciutadans d'aquest país no usem el català com a llengua per defecte, el català desapareixerà en pocs anys. Si poguéssim fer que s'adonessin que els necessitem a ells i que necessitem la seva vinculació com a ciutadans catalans, estic segur que hi respondrien favorablement. Amb la situació política actual resulta gairebé heroic fer evidents aquests principis, principis que els catalans, quan per «cortesía» canvien de llengua, contribueixen a amagar.

Què deu la llengua catalana a Joan Triadú?

Impossible de respondre de forma precisa i concisa aquesta pregunta. La llengua catalana li deu moltíssimes coses, al mestre, al crític de literatura, a l'activista, al pedagog, al ciutadà Joan Triadú. En primer lloc, cal agrair-li que se l'estimés tant per a dedicar-se tota la vida a usar-la amb correcció i a estimar-la amb passió. En segon lloc, li deu que, com a mestre, l'ensenyés als seus deixebles amb tanta dedicació i cercant formes didàctiques apropiades per tal que els nois i noies la dominessin i també l'estimessin. En tercer lloc, va dignificar la professió de crític literari en català, induint els escriptors a fer-ho cada vegada millor i a donar elements per tal que els lectors s'impregnessin de literatura i gaudissin de la bellesa de la paraula. En quart lloc, va traduir textos de literatura universal al català, i així contribuir a eixamplar el bagatge cultural dels catalans. En cinquè lloc, la llengua deu a Triadú l'esforç immens de facilitar l'existència d'un col·lectiu de professors de català qualificats que foren imprescindibles per a l'esdevenidor de la llengua. Tot i això, encara podríem trobar més aspectes a remarcar.

Amb quina lliçó de la vida de Joan Triadú es quedaria?

Em resulta difícil respondre... Potser l'obstinació vital, el rigor i la fidelitat que, durant tota la seva vida, va esmerçar per dignificar, difondre, ensenyar la llengua

Joaquim Arenas, David Pagès i Cassú i Joaquim Triadú (Arenys de Mar, 18 de gener de 2013)

catalana com el valor més preuat de la nació.

Ens agradaria que acabés l'entrevista amb un somni que li agradaria que esdevingués realitat.

Catalunya independent, amb alliberament nacional i de classe, convençut com estic que no és un somni impossible.

I també amb unes paraules plenes d'esperança i de futur respecte a la llengua catalana...

La llengua és la clau de la nostra llibertat, el punt diferencial més important de la nostra identitat nacional, el factor que serveix per a ser com a poble en el món. Si és cert el que diu el poeta, que «som un poble que no vol morir», el català superarà els obstacles i continuarà com una llengua viva al món.

«Muntanya amunt, ens plau de mirar enrere», li agrada de dir al nostre entrevistat. Doncs això mateix, senyor Arenas. Gràcies per tot i per molts anys!

Joaquim Arenas. (Fotografia: fons de Joaquim Arenas)